

ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΟΠΟΙΗΣΗΣ – ΕΜΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ – ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΝΟΜΟΥ ΛΑΚΩΝΙΑΣ*

Δημήτριος Κούβαρης

Η έννοια της περιφερειοποίησης, που αποτελεί και τον αγκυριαίο λίθο αυτής της εργασίας, δύσκολα ορίζεται και κυρίως δύσκολα ερμηνεύεται. Εμπεριέχει πολιτική, οικονομία, ιδεολογία και, το κυριότερο, ιστορία. Αποτελεί βασική αναλυτική πυχή όσον αφορά στο ζήτημα της συγκρότησης και της οργάνωσης του χώρου και απασχόλησε και εξακολουθεί να απασχολεί την ελληνική πραγματικότητα σε επίπεδο ανάλυσης και πολιτικής και όχι μόνο. Οι διάφορες απόπειρες περιφερειοποίησης που κατά καιρούς έχουν γίνει στηρίχτηκαν σε πολυποίκιλα κριτήρια, και μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι σε γενικές γραμμές έχουν αποκλίνει από τους αρχικούς τους στόχους. Το κυριότερο, έχουν αποκλίνει από τη θέσπιση νέων σχέσεων στο χώρο που να καλύπτουν τις ανάγκες του τοπικού πληθυσμού σε σχέση με την απασχόληση, τις προσφερόμενες υπηρεσίες, την αναψυχή, το περιβάλλον κ.τ.λ.

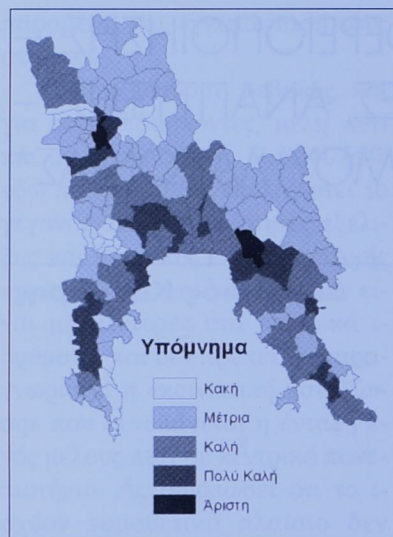
Με έναν απλό ορισμό, η περιφερειοποίηση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η διαδικασία καθορισμού των ορίων των περιφερειών (regionalization). Μία προσέγγιση του ορισμού της περιφερειοποίησης την περιγράφει ως μια διαδικασία που δομείται συνήθως «εκ των άνω» από το κράτος, τους ΟΤΑ ή το κεφάλαιο, στοχεύοντας στην αναδιάρθρωση του χω-

ρικού καταμερισμού της εργασίας ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες ανάγκες μιας κερδοφόρου συσσώρευσης (Hadjimichalis 1987).

Αυτό που πρέπει να προσεχτεί όμως δεν είναι άλλο από τη σύγκυση που προκαλείται με την έννοια του περιφερισμού (regionalism). Ο περιφερισμός στην ουσία αποτελεί μια επίδραση «εκ των κάτω» μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή κάποιας κοινωνικής συμμαχίας της οποίας τα τοπικά συμφέροντα αντιτίθενται στη δεδομένη περιφερειοποίηση. Η σχέση περιφερισμού - περιφερειοποίησης είναι σχέση τριβής και μπορεί να εκδηλωθεί όταν η «συλλογική μνήμη» νομιμοποιεί τη λογική του κοινωνικού χώρου. Σε πολλές περιπτώσεις η αλληλεπίδραση αυτών των δύο λειτουργεί θετικά στην κινητοποίηση των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών για την εξεύρεση μιας συμφέρουσας για την ανάπτυξη της περιοχής λύσης (Marcou 1998, Hadjimichalis 1987).

Η περιφερειοποίηση πλέον ανταποκρίνεται κυρίως στην απόδοση μιας νέας ερμηνείας για τη χωρική οργάνωση, και πιο συγκεκριμένα σε μία νέα προσέγγιση κυρίως σε ενδιάμεσο επίπεδο χωρικής ενότητας (μεταξύ τοπικού και εθνικού) με τις δικαιοδοσίες και αρμοδιότητες που έχει. Για να οριστεί όμως καλύτερα η διαδικασία περιφερειοποίησης, πρέπει

*. Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2004. Επιβλέπων: Π. Μ. Δελλαδέτσιμας.

Χάρτης 1.

Ποιότητα πρόσβασης κατοίκων

πρώτα να γίνει μια αναφορά στην έννοια της περιφέρειας (Marcou 1998).

Η βασική χωρική ενότητα στην οποία εφαρμόζεται η διαδικασία της περιφερειοποίησης είναι η περιφέρεια. Με τον όρο περιφέρεια υπονοείται ένα τμήμα της χώρας (περιοχή) ή μια χωρική ενότητα με κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Η κυρίαρχη αντίληψη παρουσιάζει την περιφέρεια ως μια χωρική ενότητα σε κάποιο ενδιαμέσο επίπεδο μεταξύ του εθνικού και του τοπικού. Σε τελική ανάλυση, αποτελεί μια πρωταρχική έννοια για τη γεωγραφία και το σχεδιασμό του χώρου (χωροταξία). Η περιφέρεια αποτελεί γεωγραφική περιοχή που εμπεριέχει ως εγγενές στοιχείο την ενότητα σε ό,τι αφορά τη διοίκηση, γλώσσα, το φυσικό ανάγλυφο ή ακόμα κάποια κυρίαρχη συνθήκη τα δεδομένα αποτελούν ανθρώπινα «κατασκευάσματα» που μπορούν να χαρτογραφηθούν και να αναλυθούν (Δελλαδέτσιμας 2003).

Η ιδέα της περιφερειοποίησης έχει υιοθετηθεί στην πολιτική και

διοικητική οργάνωση πολλών κρατών, κυρίως στη Γηραιά Ήπειρο. Η μεν οριοθέτησή τους έγκειται σε κριτήρια λίγο πολύ ιστορικά, κοινωνικά, γλωσσικά, θρησκευτικά και πολιτικά, η δε οργάνωση και λειτουργία τους διαφέρει κατά πολύ ανά περίπτωση. Στην ευρωπαϊκή ήπειρο η έννοια της περιφέρειας αρχίζει όμως σταδιακά να ομογενοποιείται σε όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε., κινούμενη στο γενικότερο πνεύμα της πλήρους ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Ε.Ε. δίνει ιδιαίτερη σημασία στην εφαρμογή ενιαίου μοντέλου περιφερειοποίησης σε όλες τις χώρες-μέλη της Κοινότητας, έτσι ώστε να μπορεί ανεμπόδιστα να ακολουθήσει πολιτικές ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού των προβληματικών περιφερειών και πολιτικές διατήρησης των υπάρχοντων χαρακτηριστικών, καθώς και υποστήριξης προς τις αδύναμες περιοχές των ήδη ανεπτυγμένων περιφερειών. Η προβληματική που εντοπίζεται στη χώρα της Ε.Ε. οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ισχυρή πολιτική που ασκείται από τους τοπικούς οργανισμούς (περιφερεισμός), γεγονός που εμποδίζει την άσκηση πολιτικών περιφερειακής κατανομής της ανάπτυξης και αποκέντρωσης πόρων και επενδύσεων. Οι τοπικές πρωτοβουλίες ενεργούν με σκοπό την ανάδειξη τοπικών ιδιαιτεροτήτων και πόρων, δυσχεραίνοντας έτσι αρκετά την οποιαδήποτε απόπειρα άσκησης περιφερειακής πολιτικής. Αυτό συνεπάγεται δυσκολία από τους κρατικούς φορείς να διαμορφώσουν μια σαφή εικόνα για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα τους και αυτό οδηγεί στην αδυναμία για εντοπισμό ομοιογενών περιφερειών πάνω στις οποίες θα μπορούν να εφαρμό-

σουν αντίστοιχες πολιτικές για ανάπτυξη τους σε όλους τους τομείς (Ανδρικοπούλου 1994).

Θεωρούμε, επομένως, ότι ειδικά για τον ελληνικό χώρο υπάρχει ανάγκη διατύπωσης μιας νέας μεθόδου που θα λαμβάνει υπόψη μια μεγάλη ποικιλία από κριτήρια που να αφορούν άμεσα στις ανθρώπινες ανάγκες και να μην αποτελούν απλά τεχνικές, διοικητικές ή πολιτικές αποφάσεις χάραξης ορίων.

Πεποιθήση είναι ότι η μέθοδος της προσπελασιμότητας και η συνακόλουθη διαμόρφωση λειτουργικών περιφερειών αποτελούν το πλέον ιδανικό πεδίο ανάπτυξης αναλυτικών και πολιτικών προσεγγίσεων που να οδηγούν στην άρση των υφιστάμενων αδιεξόδων. Η μέθοδος ανάλυσης της προσπελασιμότητας αποτελεί ίσως το πλέον σύγχρονο εργαλείο για τον προσδιορισμό λειτουργικών περιφερειών με τη χρήση πολλών κριτηρίων, όπως η απασχόληση, η πρόσβαση σε υπηρεσίες κ.τ.λ. Η μέθοδος αυτή αναφέρεται στη δυνατότητα πρόσβασης των κατοίκων μιας περιοχής σε χώρους δημοσίων υπηρεσιών, υγείας, κοινωνικής πρόνοιας, εκπαίδευσης, απασχόλησης, ψυχαγωγίας κ.τ.λ. Στην έννοια της προσπελασιμότητας περιλαμβάνονται επίσης το κατάλληλο ωράριο λειτουργίας μιας υπηρεσίας (χρονική προσπελασιμότητα), η ποσοτική επάρκεια μιας υπηρεσίας, η έλλειψη οικονομικών εμποδίων (ύψος τιμολόγησης), η πληροφόρηση για την ύπαρξη μιας υπηρεσίας και η έλλειψη ψυχολογικών, κοινωνικών και γλωσσικών εμποδίων.

Οι δύο πλέον συνήθεις έννοιες της προσπελασιμότητας είναι η χωρική και η χρονική. Ως χωρική προσπελασιμότητα ορίζεται η χωρική εγγύτητα της πληθυσμιακής ομάδας στόχου με την προσφερό-

μενη υπηρεσία και ως χρονική προσπελασιμότητα ορίζεται ο χρόνος που απαιτείται για πρόσβαση στην υπηρεσία, καθώς και η διαθεσιμότητα της υπηρεσίας εντός του 24ώρου. Ο δείκτης χωρικής προσπελασιμότητας παρουσιάζει το ποσοστό των αποδεκτών που κατοικεί σε μια δεδομένη ακτίνα εξυπηρέτησης ή χρειάζεται ένα δεδομένο χρονικό διάστημα για να προσεγγίσει το σημείο παροχής της υπηρεσίας, με τη χρήση ενός δεδομένου μέσου μεταφοράς.

Η προσπελασιμότητα είναι μια αόριστη έννοια, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει διάφορες «πολυφασματικές» καταστάσεις και είναι δύσκολο να μετρηθεί. Η έννοια της πρόσβασης σε ένα χώρο και οι τυχόν δυσκολίες-εμπόδια που μπορεί κανείς να συναντήσει για να αποκτήσει πρόσβαση σε κάτι ποικίλλει ανάλογα με την κάθε περίπτωση. Η προσπελασιμότητα σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να νοηθεί και ως ικανότητα-δυνατότητα να φτάσει κανείς κάπου ή σε κάτι. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι πως η έννοια της προσπελασιμότητας εστιάζεται κυρίως στον ανθρώπινο παράγοντα, στοιχείο που άλλωστε είναι και το επιθυμητό (Corpus et al. 2002, Moseley 1979).

Με την κατασκευή δεικτών προσπελασιμότητας επιτυγχάνεται η γνώση για την επαρκή ή μη κάλυψη των καθημερινών αναγκών του πληθυσμού μιας περιοχής, κριτήριο που συμβάλλει αποφασιστικά και στην παραμονή του στο χώρο (τον αγροτικό κυρίως, μιας και υφίσταται το πρόβλημα της αστυφιλίας). Κατ' αυτό τον τρόπο προτείνονται μέτρα για την κάλυψη αυτών των ελλείψεων μέσω της χάραξης νέων διοικητικών ορίων και στρατηγικών χωροθέτησης υποδομών εκεί που λείπουν. Οι προσεγγίσεις μπορούν να αφορούν σε πληθυσμιακές ομάδες όλων των κατηγοριών (ηλικιακές, κοινωνικές, οικονομικές, φυλετικές, εθνικιστικές, πολιτικές κ.τ.λ.), ως προς την πρόσβασή τους σε κοινωνικοοικονομικές υποδομές.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία έχει γίνει επιλογή τριών ηλικιακών-κοινωνικών ομάδων: α) των παιδιών και νέων, β) των γυναικών-νοικοκυρών, και γ) των ηλικιωμένων. Οι τρεις αυτές ομάδες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την περιοχή μελέτης, που είναι ο Νομός Λακωνίας (η επιλογή αυτού του νομού έγινε με γνώμονα την έντονη προβληματικότητα που παρουσιάζει σε όλους

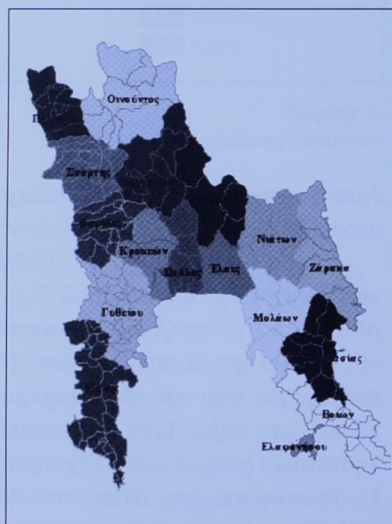
Πίνακας 1.

Ποιότητα πρόσβασης των κατοίκων των Δημοτικών Διαμερισμάτων στις παρεχόμενες κοινωνικές υπηρεσίες των ΟΤΑ όπου ανήκουν (Απογραφή 2001)

Ποιότητα πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες	Σύνολο πληθυσμού	%	Παιδιά - νέοι	%	Γυναίκες - νοικοκυρές	%	Ηλικιωμένοι	%
Άριστη	18.849	18,92	5.795	21,93	5.531	19,27	3.195	14,00
Πολύ καλή	25.996	26,09	7.228	27,36	7.270	25,33	5.256	23,03
Καλή	28.156	28,26	7.178	27,17	7.703	26,83	7.044	30,87
Μέτρια	22.165	22,25	5.196	19,67	6.865	23,91	6.104	26,75
Κακή	4.471	4,49	1.021	3,86	1.337	4,66	1.219	5,34
Σύνολο	99.637	100,00	26.418	100,00	28.706	100,00	22.818	100,00

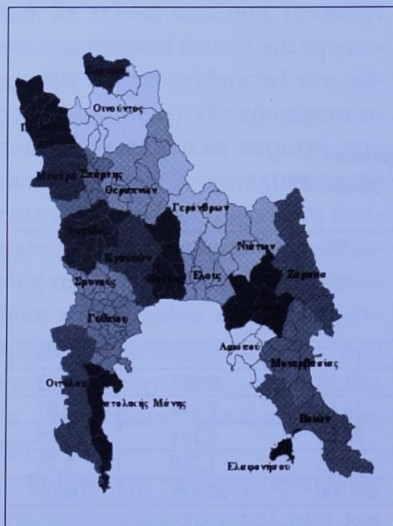
Χάρτης 2.

Απασαφοποιημένα αποτελέσματα μετά
από παρεμβάσεις για γειτνίαση

Χάρτης 3.

Αποτελέσματα μετά την εφαρμογή της ισοκατανομής του πληθυσμού

χρονη έννοια της προσπελασιμότητας και η αποτελεσματικότητα που φαίνεται να έχει, μιας και λαμβάνει σοβαρά υπόψη τον ανθρώπινο παράγοντα που συμμετέχει ενεργά στη λήψη αποφάσεων σχετικών με τη χάραξη πολιτικών περιφερειοποίησης, στοιχείο που έλειπε μέχρι σήμερα, αφήνει πολλές υποσχέσεις για το μέλλον της επιστήμης της χωροταξίας και της πολεοδομίας.

Σίγουρα, αυτή η εργασία περιορίζεται μόνο στην ανάλυση ορισμένων δεικτών προσπελασιμότητας (24 δείκτες) που βασίζονται σε ένα μόνο κριτήριο (πρόσβαση σε υποδομές) και εφαρμόζονται για ένα συγκεκριμένο τόπο (Νομός Λακωνίας). Η εκτενέστερη μελέτη που θα περιλαμβάνει εκατοντάδες δείκτες μέσα από μια πολυκριτηριακή ανάλυση για ένα ευρύτερο πεδίο μελέτης (π.χ. Ελλάδα ή Ευρωπαϊκή Ένωση) αποτελεί μια πλούσια σε επεξεργασία και χρόνο δουλειάς έρευνα, που μέλλει να αλλάξει τη γενικότερη φιλοσοφία στην άσκηση περιφερειοποίησης ανά τον κόσμο.

Βασική λοιπόν επιδίωξη της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η γνωριμία της μεθόδου αυτής με τον αναγνώστη-μελετητή και η προτροπή για χρησιμοποίησή της στην πράξη και όχι μόνο στη θεωρία.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

- Ανδρικοπούλου, Ε. (1994), «Περιφερειακή πολιτική στη δεκαετία του '80 και προοπτικές», στο Γετίμης, Π., Κανκαλάς, Γ., Μαραβέγιας, Ν. (επιμ.), *Αστική και περιφερειακή ανάπτυξη: θεωρία, ανάλυση και πολιτική*, Αθήνα: Θεμέλιο, σ. 347-383.
- Delladetsimas, P. M., Delvainquière, J. C., Demazière, C., Leontidou, L., Moulaert, F. (1993), *Local Development Strategies in Economically Disintegrated Areas: A Proactive Strategy Against Poverty in the European Community*, Lille: Université de Lille.
- Hadjimichalis, C. (1987), *Uneven Development and Regionalism: State, Territory and Class in Southern Europe*, Kent: Croom Helm Ltd., σ. 2, 286-287.
- Κατοχιανού, Δ. (1985), «Περιφερειακές διακρίσεις της χώρας», *Τεχνικά Χρονικά*, Ιανουάριος-Μάρτιος: 19-30.
- Marcou, G. (1998), *Regionalisation and Its Effects on Local Self-Government*, Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Morgan, K. (2002), «The New Regeneration Narrative: Local Development in the Multi-Level Polity», *Local Economy*, 1-9.
- Νομαρχία Λακωνίας (2001), *Πilotική μελέτη ανάπτυξης του Νομού Λακωνίας. Πρόγραμμα ανάπτυξης της περιοχής*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Πελοποννήσου.
- Χατζημυχάλης, Κ. (1992), *Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτική: κείμενα από τη διεθνή εμπειρία*, Αθήνα: Εξάντας.